

PIOTR BOLIBOK*

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

**RECENZJA KSIĄŻKI *BANKOWOŚĆ*,
POD RED. NAUK. M. ZALESKIEJ,
WYDAWNICTWO C. H. BECK, WARSZAWA 2013**

Recenzowana książka jest efektem współpracy wybitnych współczesnych znawców problematyki bankowości z wiodących polskich ośrodków naukowych. Jak stwierdza we wstępie M. Zaleska, ideą publikacji było „przedstawienie indywidualnych poglądów jej współautorów” (s. 9), co stwarza czytelnikowi możliwość zapoznania się z różnorodnymi podejściami do problematyki współczesnej bankowości. Dzięki takiemu podejściu podręcznik stanowi bez wątpienia wyróżniającą się pozycję wśród bogatej literatury przedmiotu. O jego wyjątkowych walorach świadczy przede wszystkim fakt, iż uzyskał on rekomendację Komitetu Nauk o Finansach PAN.

Książka koncentruje się na czterech kluczowych obszarach współczesnej bankowości, stanowiących podstawę wyróżnienia rozdziałów podręcznika:

- stabilności i sieci bezpieczeństwa sektora bankowego,
- produktach i usługach bankowych,
- ryzyku bankowym,
- zarządzaniu portfelem, metodach oceny i kontroli działalności banku.

Rozdział pierwszy przedstawia elementy składowe systemu bankowego, kładąc nacisk na sieć stabilności finansowej, podmioty konstytuujące sektor bankowy oraz wspierające jego funkcjonowanie. Koncentrację na problematy-

Data wpłynięcia: 03.12.2013; data zaakceptowania: 17.12.2013.

* Dane kontaktowe: piotr.bolibok@kul.pl, Katedra Bankowości, Wydział Nauk Społecznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Al. Racławickie 14, 00-950 Lublin, tel. 81 445 34 33.

ce stabilności finansowej systemu bankowego należy uznać za trafny sposób podejścia do omawianych zagadnień, odzwierciedlający współczesne tendencje w sferze regulacyjnej, wywołane globalnym kryzysem finansowym i jego reperkusjami dla finansów publicznych wielu krajów na całym świecie. Dowodem aktualności i wagi tej problematyki są wydarzenia z końca I. kwartału 2013 r., ukazujące jak poważne konsekwencje dla spadku globalnego zaufania społeczeństw wobec sektora bankowego może mieć zachwianie stabilności systemu bankowego nawet tak małej gospodarki jak Cypr.

W otwierającym publikację podrozdziale M. Zaleska przedstawiła syntetyczną charakterystykę działalności instytucji konstytuujących sieć bezpieczeństwa finansowego w Polsce, tj. Ministerstwa Finansów, Narodowego Banku Polskiego, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego oraz Komisji Nadzoru Finansowego. Autorka ukazała różnorodność instrumentarium poszczególnych instytucji, podkreślając szczególnie wyposażenie wszystkich poza KNF w instrumenty wsparcia o charakterze finansowym (s. 11–13).

Kolejny punkt, autorstwa S. Owsiaka, omawia funkcje banku centralnego, ze szczególnym uwzględnieniem roli funkcji emisyjnej jako czynnika ograniczającego ryzyko inflacji we współczesnej gospodarce (s. 14). Należyte miejsce poświęcone zostało również kwestii niezależności banku centralnego. Co warte podkreślenia, dokonano tego w formie postawienia problemu skłaniającego czytelnika do refleksji – czy władza ekonomiczna banku centralnego nie jest zbyt duża oraz jaka jest odpowiedzialność jego kierownictwa? Jak słusznie stwierdza S. Owsiak, w okresie trwania kadencji powołanego kierownictwa wpływ władz państwowych na bank centralny jest praktycznie żaden, stąd rola kolegiального podejmowania decyzji dotyczących polityki pieniężnej (s. 18). Podobnie ujęty został problem właściwego określenia podstawowego celu banku centralnego (w tym NBP) i ewentualnych sprzeczności, jakie mogą pojawić się pomiędzy nim a celami rządu, zwłaszcza w krótkim okresie (s. 19, 27). Ciekawym elementem tego punktu jest porównanie celów banków centralnych: Fed, Banku Anglii i EBC (s. 22–23) oraz państw członkowskich UE spoza strefy euro (s. 24–25).

Kolejna część rozdziału poświęcona została omówieniu współczesnych modeli nadzoru finansowego. M. Zaleska przedstawiła w niej przesłanki wprowadzenia modelu zintegrowanego, wynikające przede wszystkim z zacierania się różnic pomiędzy poszczególnymi elementami rynku finansowego, powstawania konglomeratów finansowych oraz optymalizacji procesów nadzorczych (s. 36–37). Interesującym spostrzeżeniem autorki jest odnotowanie aktual-

nych tendencji zmierzających do przywrócenia modelu nadzoru zróżnicowanego oraz wyodrębnienia nadzoru makro- i mikroostrożnościowego, jako odpowiedzi na kryzys finansowy, zapoczątkowany w sektorze bankowym (s. 37).

Zapewnienie stabilności systemu finansowego wymaga właściwych rozwiązań w zakresie ochrony klientów sektora finansowego. Mając to na uwadze, w publikacji przedstawiono funkcjonujący w Polsce zróżnicowany model ochrony klientów instytucji finansowych, realizowany przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych SA oraz Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż oprócz omówienia powszechnie poruszanego w literaturze przedmiotu zagadnienia ochrony deponentów przez BFG, podniesiono także kwestię ochrony interesów kredytobiorcy, w szczególności w świetle przepisów Ustawy o kredycie konsumenckim oraz Rekomendacji T i S KNF (s. 46–48).

Omawiając banki i inne instytucje kredytowe, M. Zaleska zaakcentowała kluczową rolę ryzyka we współczesnej bankowości komercyjnej, trafnie charakteryzując bank jako instytucję „handlującą” ryzykiem (s. 49). Walorem tego podrozdziału jest także ukazanie aktualnych tendencji w bankowości, będących następstwem kryzysu finansowego – zmniejszenia znaczenia banków specjalistycznych (zwłaszcza inwestycyjnych) oraz wzrostu udziału własności państwowej w sektorze bankowym po nacjonalizacji upadających banków prywatnych. Autorka zwróciła również uwagę na wiele istotnych zagadnień dotyczących polskiego sektora bankowego: udział kapitału zagranicznego (s. 51), trudności w realnym wzroście funduszy własnych banków spółdzielczych (s. 52), działalność parabanków (s. 53), czy kontrolę własności banków w formie spółek akcyjnych (s. 55). Zaakcentowała również problem braku możliwości oddziaływania krajowych władz nadzorczych na oddziały banków zagranicznych, który nabiera znaczenia zwłaszcza w przypadku oddziałów prowadzących działalność na znaczną skalę. Zdaniem M. Zaleskiej przemawia to za rozważeniem obowiązku przekształcania się dużych oddziałów instytucji kredytowych w banki działające na podstawie przepisów prawnych kraju goszczącego (s. 53).

Rozdział pierwszy zamyka dokonane przez M. Żukowskiego omówienie roli i zakresu funkcjonowania instytucji tworzących infrastrukturę systemu bankowego – Krajowej Izby Rozliczeniowej SA oraz ogniw systemu wymiany informacji gospodarczej. Walorem tego podrozdziału jest przedstawienie nowoczesnych usług oferowanych przez KIR SA oraz korzyści płynących z funkcjonowania bankowych systemów wymiany informacji (s. 62–63). Opi-

sując możliwości i rolę w ograniczaniu ryzyka bankowego baz danych Biura Informacji Kredytowej SA, Związku Banków Polskich, Systemu Analiz i Monitorowania Rynku Obrotu Nieruchomościami oraz biur informacji gospodarczej o nierzetelnych dłużnikach, podrozdział ten wpisuje się w myśl przewodnią całego rozdziału, dotyczącą rozwiązań służących wspieraniu stabilności systemu bankowego.

Rozdział drugi publikacji poświęcony został problematyce produktów i usług bankowych oraz kanałom ich dystrybucji. Istotną zaletą podręcznika na tle innych pozycji literatury przedmiotu jest zastosowanie podejścia polegającego na przedstawieniu tego zagadnienia w przekroju rozwiązań stosowanych w obsłudze kluczowych segmentów klientów: klientów korporacyjnych, mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, *private banking* oraz klienta masowego. Walorem tego podejścia jest ścisły związek z praktyką bankową, w której oferta produktów i kanałów dystrybucji opracowywana jest odrębnie dla każdego segmentu.

Rozdział otwiera omówienie specyfiki produktów i usług bankowych oraz różnorodnych klasyfikacji ich głównych grup – depozytów, kredytów i rozliczeń pieniężnych, autorstwa M. Marcinkowskiej. Na uwagę zasługuje tu fragment dotyczący ostatniej z tych grup, w którym autorka wskazuje na malejącą rolę banków jako pośredników w następstwie coraz większej efektywności rynków finansowych i rozwoju technologii telekomunikacyjnych oraz utratę przez nie klientów na rzecz innych instytucji (s. 83).

W dalszej części rozdziału M. Marcinkowska dokonuje szczegółowego omówienia celów, zasad, kryteriów i metod segmentacji klientów przez współczesne banki. Szczególnie interesujący jest tu punkt poświęcony kapitałowi relacji z klientami i zarządzaniu tymi relacjami, w którym autorka akcentuje rolę tych czynników w generowaniu wartości banku (s. 87).

Następny podrozdział, autorstwa K. Brzozowskiej, przedstawia szczegółową charakterystykę współczesnej oferty bankowej dla klientów korporacyjnych w przekroju produktów oraz kanałów dystrybucji. Niewątpliwą zaletą jest silne osadzenie tego fragmentu w praktyce bankowej oraz prezentacja nowoczesnych rozwiązań w zakresie platform bankowości transakcyjnej (s. 106), biometrycznych technologii uwierzytelniania (s. 106), usług zarządzania płynnością (s. 112–113) i aktywami (s. 114). Przedstawiono także tendencje polegające na wyodrębnianiu w strukturach organizacyjnych banków komercyjnych centrów korporacyjnych, dedykowanych kompleksowej obsłudze klientów instytucjonalnych (s. 111).

Przedmiotem kolejnego podrozdziału publikacji, autorstwa S. Flejterskiego, jest obsługa klientów z segmentu mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. Zaletą zaproponowanego przez autora ujęcia tego zagadnienia jest omówienie współczesnych trendów w bankowości MMŚP przez pryzmat oczekiwań i rosnących wymagań klientów oraz konkurencji ze strony podmiotów niebankowych. W podrozdziale ukazano też zmiany zachodzące w tym segmencie w konsekwencji negatywnych następstw globalnego kryzysu – konieczność usprawnienia procesów zarządzania ryzykiem bankowym (s. 128) oraz zwiększenia nacisku na ofertę usług kluczowych dla MMŚP w okresie dekonunktury (s. 132).

Dalsza część rozdziału, opracowana przez L. Dziawgo, poświęcona została problematyce obsługi klienta segmentu *private banking*, nabierającej coraz większego znaczenia w światowej i polskiej praktyce bankowej. Ukazana została w nim rola tego segmentu w wyznaczaniu standardów i kierunków rozwoju dla pozostałych obszarów bankowości, jak również jego makroekonomiczny wymiar, wynikający z konsekwencji zarządzania pokaznymi aktywami finansowymi najbogatszych klientów. W podrozdziale przedstawiono systematykę klientów *private banking*, cele, główne kategorie oferowanych produktów i usług oraz tendencje zachodzące na światowym i polskim rynku w tym segmencie. Autor słusznie podkreślił kluczową rolę kompetencji bankowych doradców klienta w odbudowaniu naruszonego przez globalny kryzys finansowy wizerunku *private banking*, zwłaszcza poprzez reorientację na działania w rzeczywistym interesie klienta, a nie tylko banku (s. 141). W tym kontekście na uwagę zasługuje koncepcja otwartej platformy produktowej, zakładająca możliwość oferowania klientom segmentu *private banking* przez doradców bankowych także usług podmiotów konkurencyjnych wobec banku (s. 142).

Rozdział drugi zamyka omówienie charakterystyki i klasyfikacji produktów depozytowych i kredytowych oraz kanałów dystrybucji usług bankowych dla klienta masowego dokonane przez D. Dziawgo. Na uwagę zasługuje tu analiza możliwości zaspokojenia potrzeb finansowych gospodarstw domowych odpowiednimi elementami oferty produktowej i usługowej banków (s. 151). Scharakteryzowane zostały także kluczowe trendy w zakresie obsługi klientów segmentu – integracja finansowych i pozafinansowych usług dostępnych dla klienta w jednym banku, dystrybucja wielokanałowa, budowa niskokosztowej sieci placówek bankowych oraz standaryzacja i wzrost możliwości samoobsługi klientów (s. 161–162). Autorka odniosła się też do kwestii wykluczenia finansowego, stanowiącej jedno z najistotniejszych zagadnień współczesnej bankowości detalicznej. Walorem ujęcia zaprezentowanego w publikacji jest

ukazanie tego problemu zarówno w ujęciu wąskim, tj. braku dostępu do rachunku bankowego, jak i szerokim, rozumianym jako dostęp do oferty bankowej na gorszych warunkach (s. 160).

Trzeci rozdział poświęcony został omówieniu kluczowych rodzajów ryzyka w działalności banków uniwersalnych: ryzyka kredytowego, rynkowego, operacyjnego i płynności. Położenie nacisku na te rodzaje ryzyka znajduje uzasadnienie zarówno w regulacjach *Basel II* i *Basel III*, jak i praktyce funkcjonowania współczesnych banków komercyjnych.

W pierwszym podrozdziale M. Wiatr, przedstawia ryzyko kredytowe jako najistotniejszy obszar ryzyka w działalności bankowej. Jak słusznie konstatuje autor, wszystkie poważniejsze wstrząsy odnotowane w ostatnich latach w sektorach bankowych i ich reperkusje dla gospodarek narodowych miały swoje przyczyny w jakości systemów zarządzania ryzykiem kredytowym (s. 163). Oprócz zaprezentowania pojęcia i systematyki tej kategorii ryzyka oraz zasad funkcjonowania systemu zarządzania nim, przedstawiono ogólną charakterystykę metod pomiaru ryzyka kredytowego, roli zabezpieczeń spłat kredytu, limitów kredytowych, rezerw celowych oraz monitoringu kredytowego. Na uwagę zasługuje tu rzadko spotykana w teorii, ale istotna z punktu widzenia praktycznego, klasyfikacja ryzyka kredytowego z punktu widzenia „apetytu” banku na ryzyko, w której granicą akceptowalności dla nowych klientów jest kategoria ekspozycji „poniżej standardu” (s. 166). Należy jednak zaznaczyć, że omawiając zagadnienie rezerw celowych, autor skoncentrował się niemal wyłącznie na regulacjach Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, wspominając jedynie o zasadach ujmowania i wyceny instrumentów finansowych zgodnie z MSR 39, które mają kluczowe znaczenie dla największych funkcjonujących w Polsce banków tworzących grupy kapitałowe. Zgłębienie tego zagadnienia wymagać będzie zatem od czytelnika sięgnięcia po inne pozycje literatury przedmiotu.

Kolejne trzy podrozdziały publikacji, opracowane przez P. Niedziółkę, dotyczą istoty, metod pomiaru i ograniczania ryzyka rynkowego, operacyjnego i płynności. Podrozdział poświęcony ryzyku rynkowemu charakteryzuje wysoki poziom szczegółowości rozważań, zwłaszcza w kontekście prezentacji ilościowych metod jego pomiaru (s. 181–190). Autor położył przy tym należyty nacisk na kwestie praktycznych problemów towarzyszących pomiarowi ryzyka (s. 182). Dla omówienia metod ograniczania ryzyka rynkowego zastosował on klasyczny podział na techniki tradycyjne i innowacyjne oraz w syntetycz-

ny sposób przedstawił istotę ich funkcjonowania w odniesieniu do poszczególnych komponentów – ryzyka stopy procentowej, walutowego, cen papierów wartościowych i cen towarów.

Część dotycząca ryzyka operacyjnego omawia najważniejsze źródła tego ryzyka oraz ich rozbudowaną typologię w oparciu o zapisy Rekomendacji M (s. 194–198). Scharakteryzowano w niej również główne podejścia i metody pomiaru ryzyka (s. 199–203) oraz zasygnalizowano wybrane rozwiązania instytucjonalne służące jego ograniczeniu, jak kontrola wewnętrzna, polityka zgodności i ubezpieczenia (s. 204).

Istotnym walorem podrozdziału dotyczącego ryzyka płynności jest oryginalne ujęcie zagadnienia, polegające na przedstawieniu trzech poziomów analizy – płynności portfela aktywów (poziom mikro), płynności banku (analiza struktury bilansu – poziom mezo) oraz wpływu otoczenia rynkowego na płynność banku (poziom makro). W tym kontekście na uwagę zasługuje przedstawiony przez autora schemat zarządzania płynnością banku przy użyciu instrumentów aktywów i pasywów w przekroju obszarów indywidualnej polityki banku oraz uwarunkowań rynkowych (s. 212).

Rozdział trzeci zamyka, dokonane przez J. Koleśnika, omówienie filarów Nowej Umowy Kapitałowej: wymogów kapitałowych (w tym kapitału regulacyjnego i współczynnika adekwatności kapitałowej), procesu analizy nadzorczej oraz dyscypliny rynkowej. Największym walorem tej części publikacji jest jednak odrębny podrozdział poświęcony przedstawieniu kluczowych założeń *Basel III*, zorientowanej na reformę regulacji systemu bankowego w następstwie globalnego kryzysu finansowego (s. 221-224).

Ostatni rozdział publikacji poświęcony został zarządzaniu portfelem, metodom oceny i analizy ekonomiczno-finansowej banku oraz miejscu audytu wewnętrznego w funkcjonowaniu nowoczesnych banków. Rozdział ten otwiera punkt traktujący o zarządzaniu pasywami banku, którego autorem jest R. Mikołajczak. Przedstawia on zagadnienia związane z optymalizacją struktury kapitałowej banku w podziale na działania w obszarze zarządzania kapitałem własnym (zorientowane głównie na spełnienie nadzorczych wymogów kapitałowych) oraz obcym. Na uwagę zasługują tu rozważania dotyczące problemu konkurencji banków o środki pieniężne z innymi podmiotami (s. 231) oraz przewagi uzyskiwanej przez banki dzięki ustawowemu obowiązkowi rozliczania operacji gospodarczych za pośrednictwem rachunków bankowych (s. 232–233).

Omówienie kwestii związanych z zarządzaniem portfelem kredytowym dokonane zostało w odrębnym punkcie przez J. Nowakowskiego. Autor syntetycznie przedstawił zagadnienia błędów popełnianych przy podejmowaniu decyzji kredytowych (s. 237) oraz istotę wybranych metod i modeli zarządzania portfelem kredytowym (*credit scoring*, metod dyskryminacyjnych, metod optymalizacji oraz kupna-sprzedaży portfeli kredytowych – s. 238–244).

W ostatnim punkcie podrozdziału, autorstwa K. Jajugi, omówione zostało zagadnienie zarządzania portfelem inwestycyjnym banku. Ukazano w nim przebieg tego procesu w ujęciu zarządzania aktywami i zobowiązaniami, zarządzania wyłącznie aktywami, jak również strategii aktywnych i pasywnych, opartych na zróżnicowanym podejściu do zagadnienia efektywności rynku kapitałowego. Autor przedstawił teoretyczne fundamenty zarządzania portfelem inwestycyjnym – teorię portfela papierów wartościowych oraz teorię instrumentów pochodnych oraz ich implikacje dla procesu zarządzania portfelem banku (s. 249–252). Walorem tego punktu publikacji jest zilustrowanie wybranych strategii zarządzania portfelem instrumentów dłużnych (dopasowania przepływów pieniężnych i immunizacji) oraz zarządzania portfelem akcji z zastosowaniem instrumentów pochodnych przykładami liczbowymi, które znacząco ułatwiają zrozumienie istoty omawianych zagadnień.

Dalsza część rozdziału, opracowana przez A. Gospodarowicza, omawia metody oceny i analizy ekonomiczno-finansowej banku. Walorem tej części jest to, iż oprócz ukazania celów analizy, źródeł informacji oraz charakterystyki i sposobu stosowania jej tradycyjnych metod i narzędzi (wstępna analiza sprawozdań finansowych, analiza wskaźnikowa, dekompozycja Cole'a i system CAMELS) przedstawiono w niej rzadko omawiane w polskiej literaturze przedmiotu metody alternatywne. Zdecydowana większość podrozdziału dedykowana została metodzie DEA (ang. *Data Envelopment Analysis*), jako niezwykle wszechstronnemu praktycznemu narzędziu oceny efektywności działalności banku. Autor ukazał syntetycznie istotę i główne założenia tej metody (s. 266–275) oraz sposób postępowania przy jej stosowaniu w kwestiach wyselekcjonowania cech banku opisujących nakłady i efekty oraz doboru modelu analitycznego (s. 275–277). Interesującym podsumowaniem podjętych rozważań jest omówienie podstawowych zalet i wad metody DEA na tle innej alternatywnej metody oceny efektywności banku – modelu stochastycznej granicy funkcji (SFA – ang. *Stochastic Frontier Analysis* – s. 278–280).

Ostatni podrozdział książki, współautorstwa A. i A. Janców, porusza zagadnienie miejsca audytu wewnętrznego we współczesnej bankowości komercyj-

nej oraz jego rolę we wzmacnianiu stabilności systemu bankowego, stanowiącym samym logiczne zamknięcie rozważań prowadzonych w całej publikacji. Jak wskazali autorzy, przełomowym wydarzeniem dla wprowadzenia audytu do praktyki bankowej były postanowienia Nowej Umowy Kapitałowej, zaś konsekwencją ostatniego kryzysu finansowego powinno być dalsze wzmocnienie roli tego audytu (s. 280). Odnotowane wówczas zachwianie stabilności systemów bankowych przełożyło się bowiem nie tylko na wzrost ryzyka w środowisku kontrolnym, ale również na wzrost świadomości kierownictw banków odnośnie do potrzeby uzyskiwania rzetelnej informacji o ekspozycji na ryzyko (s. 281). W podrozdziale zaprezentowano szczegółowo prawne i organizacyjne aspekty funkcjonowania audytu wewnętrznego, w szczególności w oparciu o przepisy prawa bankowego, Rekomendacji H oraz Rekomendacji dotyczących funkcjonowania Komitetu Audytu. Istotnym walorem tego podrozdziału jest skoncentrowanie uwagi czytelnika na praktycznej stronie funkcjonowania audytu wewnętrznego w bankach.

Podsumowując, należy stwierdzić, że recenzowana publikacja stanowi nie tylko interesujący i wartościowy podręcznik akademicki dla studentów kierunków ekonomicznych, ale także bogate źródło wiedzy z zakresu podstaw współczesnej bankowości dla pozostałych grup czytelników. Poza kompleksowym omówieniem kluczowych aspektów instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych systemu bankowego i funkcjonowania banków, wśród walorów podręcznika, wyróżniających go na tle innych pozycji literatury przedmiotu, wskazać należy skład zespołu autorskiego, wysoki poziom merytoryczny zawartości, w szczególności przedstawienie najnowszych tendencji w światowej i krajowej bankowości oraz położenie dużego nacisku na praktyczne aspekty omawianych zagadnień. Odmienne podejścia zastosowane przez poszczególnych autorów sprawiły jednak, że opracowane przez nich elementy publikacji cechują się zróżnicowanym poziomem szczegółowości rozważań. Część ma charakter ogólny, przeglądowy, skupiający się na istocie poruszanych zagadnień, podczas gdy inne wnikają dogłębnie w bardzo szczegółowe kwestie. Korzyści, jakie mogą wynieść czytelnicy z lektury poszczególnych fragmentów są zatem zróżnicowane. Ta uwaga nie przesłania oczywiście wskazanych powyżej walorów podręcznika, zatem z pełnym przekonaniem stwierdzam, że recenzowana publikacja może być rekomendowana wszystkim czytelnikom zainteresowanym problematyką współczesnej bankowości.

